

Eckhart Ferenc (1885-1957), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Ferenc Eckhart (1885-1957), Full Member of the Hungarian Academy of Sciences

Eckhart Ferenc (1885-1957), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja 1885. november 18-án született Aradon. Hatvan évvel ezelőtt, 1957. július 28-án hunyt el Budapesten. Eckhart Ferencet a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává 1919-ben, rendes tagjává pedig 1934-ben választotta. Politikai okokból, az Akadémia rendes tagságától megfosztva „tanácskozó taggá” minősítették 1949-ben. 1952-ben, az MTA Tudományos Minősítő Bizottsága (TMB) az állam-és jogtudományok doktora címet adományozta Eckhart Ferencnek. A Magyar Tudományos Akadémia 1989-ben állította vissza akadémiai rendes tagságát.

Eckhart Ferenc Aradon érettségizett. 1904-ben kezdte meg tanulmányait a budapesti királyi Tudományegyetemen. Ugyanebben az évben felvételt nyert az Eötvös József Collegiumba is. 1909-ben magyar történelemből és történeti segédtudományokból doktorátust, valamint történelem-latin szakos tanári oklevelet szerzett. Jogi tanulmányokat azonban, bár a jog- és államtudományi karon Timon Ákos (1850-1925) jogtörténeti előadásait rendszeresen hallgatta, nem folytatótt.

Ösztöndíjasként Berlinben Otto Hintze (1861-1940), Bécsben pedig Alfons Dopsch (1868-1953) előadásait látogatta. Az Institut für Österreichische Geschichtsforschung tagjaként levéltárosi tanulmányokat is folytatott. Néhány évvel később a bécsi udvari kamara gyakornoka lett. 1911-ben a bécsi állami levéltár munkatársa lett. Az I. világháborút követően, 1919 áprilisában a bécsi magyar követséghez osztották be. Feladata a Magyarországot érintő anyag hazahozatalának komoly szakmai ismereteket feltételező előkészítése volt. Ezt a nagy felelősséggel járó feladatot külügyminiszteri osztálytanácsosi beosztásban végezte. Eckhart Ferencet a bécsi levéltárban szerzett érdemeinek és kapcsolatainak köszönhetően 1921-ben magyar királyi külügyi levéltárnokká nevezték ki. Külügyi levéltárnokként szerepet játszott az Ausztria és Magyarország között 1926-ban létrejött badeni levéltári egyezmény előkészítésében. 1928-ban a bécsi Magyar Történeti Intézet igazgatója lett.

1929-től egészen haláláig a budapesti királyi Pázmány Péter Tudományegyetem jog- és államtudományi karán a jog- és alkotmánytörténeti tanszéket vezette.

A középkori magyar oklevelekkel, valamint az azokat készítő hiteleshelyekkel (loca credibilia, loca testimonialia) kapcsolatban több tanulmányt, a külföldi, hasonló témájú művekről pedig számos recenziót publikált a történelem segédtudományaival (is) foglalkozó

Turul című folyóiratban. Ezekben a munkáiban Eckhart Ferenc a magyar történetírás előtt álló feladatokat fogalmazta meg. Szorgalmazta a gazdag okleveles anyag feldolgozását és publikálását. A középkori magyar hiteleshelyek történetével foglalkozó, magyar ("Hiteles helyeink eredete és jelentősége" és "Hiteles helyeink oklevélkritikája") valamint német nyelven ("Die glaubwürdigen Orte Ungarns im Mittelalter") 1913-ban és 1915-ben megjelent tanulmányai, könyvei ma is aktuális munkák. Több genealógiai és diplomáciatörténeti témájú tanulmányt publikált a Turul mellett a Századokban. Eckhart Ferenc állást foglalt a dualizmus korában polémia tárgyát képező osztrák-magyar közjogi kapcsolat kérdésében is. Ezek a viták jogászok, történészek, politikusok részvételével a Kettős Monarchia (Doppelmonarchie) osztrák vezetéssel történő központosítására törekvő osztrák csoport, melynek tagjai Harold Steinacker, Friedrich Tezner és Gustav Turba voltak és a másik, a magyar közjogi különállást hangsúlyozó tábor között, melynek hívei között többek között Apponyi Albertet, Csekey Istvánt, Wlassics Gyulát és Timon Ákost találjuk, zajlottak. Eckhart Ferenc, Szekfű Gyulához hasonlóan, a két csoport által képviselt nézet között igyekezett közvetíteni. Elvetette a magyar "nemzeti romantikus" irányzathoz tartozó jogtörténészek álláspontját a töretlen, ezeréves, az európainál tökéletesebb, demokratikusabb magyar alkotmányfejlődésről. Eckhart a történeti kérdésekben az eredeti forráskutatást (klasszikus görög kifejezéssel: "ek merous gignoskein") szorgalmazta. Az 1910-es években a középkori oklevélkiadás tanulmányozása mellett újabb téma feldolgozását kezdte el: az osztrák-magyar közös vámterület kialakulását, történetét, valamint Mária Terézia gazdaságpolitikáját vizsgálta. Számos előtanulmány után, 1922-ben jelent meg "A bécsi udvar gazdasági politikája Mária Terézia korában" című monográfiája. E könyvben kifejtett, forrásokkal alátámasztott nézete szerint az osztrák gazdaságpolitika, Szilézia 1748-ban történt elvesztését követően, a Magyar Királyságban (regnum Hungariae) fejlődésnek induló ipar "megsemmisítésére", az osztrák örökös tartományok (österreichische Erblande vagy Erbländer) iparának pedig a fejlesztésére törekedett. Ennek a gazdaságpolitikának következtében a Magyarország lényegében az osztrákok "gyarmatává" vált gazdasági vonatkozásban. Ezzel a véleménnyel Eckhart egykori tanárának, Marczali Henriknek (1856-1940) nézetéhez közeledett.

Jog- és alkotmánytörténeti munkásságához kapcsolódik az ún. Eckhart-vita, amelynek során Eckhart komoly politikai és szakmai támadások keresztüztüzebe került és egyetemi állását is csaknem elvesztette. 1931-ben alkotmánytörténeti, programadó jellegű írást publikált a Hóman Bálint által szerkesztett, a történetírást modernizálni célzó írásokat tömörítő "A magyar történetírás új útjai" című kötetben. Ebben a nemzeti romantikus jogtörténetírást, elsősorban az 1891–1925 között magyar alkotmánytörténetet oktató Timon Ákost bírálta.

Eckhart szerint a magyar alkotmánytörténelem csak úgy ismerhető meg adekvát módon, ha azt európai kontextusban vizsgálják meg és feltárják annak forrásait, valamint társadalmi, gazdasági hátterét. Csakis így érthetőek meg a magyar sajátosságok és a külföldi vonások, továbbá az azokat befogadó, alakító társadalmi rétegek, csoportok. Bár a szentkorona-tan kérdését részletesen nem elemezte, annak a nézetének adott hangot, hogy ez a doktrína valójában Werbőczy István nevéhez fűződik, következésképpen nem a magyar „jogfelfogásban” uralkodó közjogi eszmeiség. Timon Ákos tanítványai figyelmét különösen ez a megállapítása keltette fel, hogy a két világháború között, a feszült magyar-csehszlovák politikai viszonyok idején a magyar alkotmányfejlődés cseh-lengyel párhuzamos vonásaira utalt. A képviselőházban több képviselő is követelte Eckhart Ferenc eltávolítását az egyetemről, írását pedig egyenesen „materialistának” bélyegezték. Klebelsberg Kunó mint politikus, szakmai oldalról pedig Mályusz Elemér (1898-1989) és Domanovszky Sándor (1877-1955) vették védelmükbe Eckhart írását, kiemelve annak szakmai, tudományos érdemeit. A vita nagy hatással volt Eckhartra. Mintegy tíz éven át tartó elmélyült kutatómunka eredménye volt a magyar koronaeszméről szóló, „A szentkorona-eszme története” című munkája, mely 1941-ben jelent meg. Ebben az összefüggésben fontos utalunk a jeles frankfurti jogtörténész, Adalbert Erler (1904-1992) nézetére, aki a Szent Koronát „ens iuridicum per se”-nek tekintette, utalva annak a magyar közjogi gondolkodásban betöltött szerepére.

Eckhart 1943 és 1945 között a Századok szerkesztője, 1946 és 1949 között pedig a Magyar Történelmi Társulat elnöke volt.

Igen széleskörű tudományos munkásságából a már említett Szent Korona-tan, a földesúri bíráskodás és a megyei igazságszolgáltatás kérdése emelkedik ki. Meggyőződése volt, hogy a jogszabályok elemzése mellett azok hatályosulásának, gyakorlatban történő alkalmazásának vizsgálata is fontos feladat. Az 1950-es években a jogtörténet mellett behatóan foglalkozott gazdaságtörténettel is. 1956-os tevékenysége miatt a meghurcoltatástól halála mentette meg. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem 1986-ban rehabilitálta, egykori szemináriumában emléktáblát is avattak tiszteletére.

Degré Alajos 1946-ban kiadott alkotmány- és jogtörténet könyvével kapcsolatban joggal írta a következőket: „Eckhart levetkőzte a szellemtörténeti illúziókat, és könyve a pozitivisták jogtörténet klasszikus példája. (...) Az első olyan magyar jogtörténeti tankönyv, mely kora európai polgári történeti színvonalán áll.”

Eckhart alkotmánytörténeti kutatásai mellett más téren is aktív volt. Számos írása jelent meg az 1927-től induló Magyar Szemlében. Magyarország történetéről írt könyve nemzetközileg

is nagy sikert aratott. Lefordították francia, angol, olasz és török nyelvre is. A török fordítás ("Macaristan Tarihi" címmel) több kiadást is megért. Kevésbé ismert, hogy a török fordítás 2010-ben ismét megjelent Ankarában. Eckhart 1941-ben a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank megbízásából megírta Magyarország gazdaságtörténetével foglalkozó "A magyar közgazdaság száz éve" című munkáját. Eckhart Ferenc a Századok főszerkesztője volt 1943 és 1945 között. A II. világháborút követően, 1946-tól 1949-ig pedig a Magyar Történelmi Társulat elnöki tisztét töltötte be. 1948-ban publikált "1848, a szabadság éve" című munkájának alap gondolata szerint 1848/1849. évi szabadságharcot lehetetlen volt megnyerni. Eckhart Táncsics Mihály helyett pedig Görgeyt ábrázolta pozitívan. Emiatt több marxista recenzens „tudományos formába bújtatott ellenforradalmi propagandának” minősítette könyvét. Ez is közrejátszott abban, hogy Eckhart Ferencet 1949-ben a Magyar Történelmi Társulat élén Andics Erzsébet követte. Említést érdemel, hogy Eckhart Ferenc aktív szerepet vállalt kandidátusi és akadémiai doktori értekezések elbírálásában. Opponensi véleményeiben módja volt nézetei kifejtésére.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy Eckhart Ferenc a XX. századi magyar történetírás kiemelkedő, rendkívül sokoldalú képviselője volt. Kutatásait a szigorúan forrásokra építő történeti eljárás, a gazdaság- és társadalomtörténet iránti érdeklődés, valamint a jogi, alkotmánytörténeti kérdésekben való jártasság jellemezte. Eckhart Ferenc a magyar történetírás különböző periódusaiban komoly történettudományos eredményeket produkált. Kiemelkedő szerepe volt a magyar történetírás és jogtörténetírás európai színvonalra történő emelésében.

Hamza Gábor, egyetemi tanár (ELTE Állam- és Jogtudományi Kar), az MTA rendes tagja

email: gabor.hamza@ajk.elte.hu